

Se Maiala

– muistelus kolmesta pojasta ja haaksirikosta Vesisaarella vuonna 1940

Tämän tapahtuman oon muistelu ja kirjottanu Jan Danielsen.

Tämä tapahtu oktooperikuun alussa vuonna 1940. Syksyn tormit ilmotethiin, ette talvi teki tuloa. Tyskäläiset olthiin tulheet Vesisaarheen kolme kuukautta aikaa, ja ihmiset olthiin jo harjaintunheet näkemhään heitä kylän raitila.

Se oli jälkhiin keskipäivän. Ko met olima kerinheet koulusta ja syönheet murkinan, niin met pojat prukasimma mennä fierualle. Sielä met prukasimma istua sisälä hytässä, mikä oli ”Skitbakkenin” alla. Hytän met olima rakentanheet roskamateriaalista, mitä met olima löytänheet ”skittippeniltä”. Sisälä hytässä oli hyvä ja lämmin olla, sillä met olima saanheet sinne vanhaan uunin, mitä met lämmitimmä. Ushein uuni savutti sisäle – ja erityisesti silloin ko tuulenpuuska löi ”Skitbakkenia” myöten alas ja hytän piipusta sisäle. Silloin se pieni hyttä täytty savusta ja sai meät yskimhään ja köhimhään. Meitä oli viisi poikaa siinä sakissa, kaikki 8-10 vuotta vanhaat. Lisäksi sakissa oli myötä yks viientoista ikänen, joka oli ikhään ko sakin johtaaja.

Met suunnitelima sitä, mitä met tekisimmä iltapäivälä ja illala. Yksi pojista sano, ette damppikaajale oli tullu suuri tyskäläinen lastilaiva, mistä lastathiin ulos sotatarvikkeita. Met mietimä, ette piian se olis hyvä ajatus ”lainata” Aksel Hansenin venhettä ja soutaa Ørtangenin ympäri damppikaajale kattomhaan likemin tätä laivaa. Kaikkien mielestä tämä oli hyvä ajatus, mutta se oli tyhä kolme poikaa, jotka voitais olla myötä reissula. Niinpä myötä päästhiin Jan, joka oli 8 vuotta vanhaa ja Ole, joka oli 9 vuotta vanhaa. Reissun johtaaja oli tietenki 15-vuotias Trygve.

Oli jo myöhänen iltapäivä ja oli alkanu hämärtymhään. Pilvipeitosta saatto päätelä, ette oli nousemassa rajuilma. Mutta siitähän met emmä perustanheet, sillä methän aijoima soutaa fieruaa myöten ja Ørtangenin ympäri. Ja met olisimma tyhä muutaman meetterin päässä rannasta. Se ei ollu niin pitkä matka Hanseninfierualta kiini damppikaajale. Sehän kyllä menis hyvin. Toiset pojat seisothiin kaajala ja toivotelthiin meile hyvää matkaa.

Mutta reissusta tuli kaikkea muuta ko hyvä. Met emmä olheet juuri kaukanakhaan rannasta, ko nousi kova rajuilma. Se oli aivan niin ko rajuilma olis tullu säkistä ulos. Täysi tormi pohjais-vestasta ja lumisajet. Se ei auttanu muu ko kääntyä takasin kohti rantaa. Mutta se oli helpomin sanottu ko tehty. Jan ja Ole saathiin paniikin ja alethiin parkumhaan. Trygve alko soutamhaan ja käski meän olla vaiti. Hän freistasi kääntää venheen takasin kohti rantaa ja soutaa takasin. Mutta siinä kävi hullusti. Kaikki hankaimet menthiin poikki ja venet lähti ajelehtimhaan ulos vuonole päin. Tunnelma venheessä oli

synkkä. Met kaikki tiesimä, mitä tulis tapahtumhaan. Piian tämä olis meän viiminen matka? Ainoa maholisuus oli freistata päästä suojhaan saaren päähän, sillä muutoin met joutuisimma Varenginvuonole ja hukkuisimma. Mutta onneksi venheessä oli vielä kaksi airoa, ja niillä met sousima venheen saarheen ja pärjäsimmä meän hengen.

Ulkona oli jo aivan pimeä. Tuuli tyhä ylty, ja sitte nousi kunnan lumitormi. Met kiskoima venheen ylös maale ja sioima sen kiini. Seuraava kysymys oli: ”Mitäs met nyt tekisimmä?”

Matka oli ollu raskas, ja met olima joksheenki märät koko sakki. Vesisaarella oli kylmä, ja met aloima jo vähin hytisemhään märissä vaatheissa. Saarella oli monta vanhaa venheenraakkia ja met menimä yhen raakin taka suojhaan. Raakki makasi fierualla, ja siinä likelä oli vanhaa ryssänkirkkomaa. Siitä tuli rohki visto olo. Ja lisäksi oli kylmä ja met olima märät. Met tiesimä, ette saarella asusti yksi ihminen. Se Maiala. Se, jota kaikki nuoret pöläthiin. Ja met tiesimä, missä kohin hän asu. Se oli yksi niistä vanhoista kummitustaloista, jonka Svein Foyn oli jättäny jälkhiinsä.

Met häytyisimmä päästä hopusti sisäle talhoon, muutoin met paleltuisima hengiltä. Ja joka taphauksessa met vähinhään sairastuisima. Met näimä tuiskun läpi dappikaajan, jossa lastathiin suurta lastilaivaa. Ja sitähän met itte asiassa olima menossa kattomhaan. Mutta nyt met siis istuima täällä, tyystin oman avun armoila. Tahi pareminki sen Maialan armoila. Sillä hän oli nyt meän ainoa toivo, jos met ylipäätänsä aikosimma pysyä hengissä. Meilä ei ollu ko kaksi maholisuutta. Paleltua hengiltä tahi freistata päästä sisäle Maialan tykö. Kello oli varmhaan jo kymmenen illala, ja Maiala oli varmastikki jo laittanu nukkumhaan. Mitähän hän mahtais sanoa, ko met tulisimma näin myöhään koputtelemaahan hänen ovele.

Pelkkä ajatuski pani meät vielä enämen hytisemhään. Nyt oli kyse elämästä tahi kuolemasta! Met häytyisimmä päästä sisäle ennen ko met paleltuisima hengiltä. Trygve otti suunan kohti ukon taloa. Sisäle met nyt aijoima, maksakhoon mitä makso. Nyt oli elämä pelissä.

Ko met olima kävelheet muutaman sata meetteriä, niin met tulima kummitustalon tykö. Se oli suuri talo. Ihmiset, jotka aikoinhaan olthiin työtelheet Sven Foyn valasasemalla, olthiin asunheet siinä. Trygve kokkeili varovasti ovea. Se oli auki. Met menimä sisäle ja tulima ensistä porstuasheen, missä oli aivan pimeä. Sitte met näimä, ette porstuan perälä olevan oven avvaimenreijästä loisti valo. Met menimä varovasti valoa kohti. Trygve kopisti varovasti ovea. Kukhaan ei vastanu. Sitte hän kopisti vähän kovemin. Ensistä met kuulima jotaki melua sisältä, ja sitte ovi aukesi. Meän eessä seiso Maiala – yöpaita päälä. Hän näytti rohki pölättävältä. Hän oli laiha ja ohukainen, ja hänelä oli pitkät, valkeat hykset, jotka uletuthiin hartioile. Met tärisimmä kauhusta. ”Mitä tet täällä teettä? Meinaattakos tet varastaa minun venheen? Ulos täältä, senki rievatun varkhaat!” huusi Maiala. Ei se menny selittää hänele, ette millä asialla met sielä oikeasthaan olima. Hän jahtasi meät ulos, ja met emmä voinheet muuta ko laukkoa hopusti takasin rajuilman sekhaan. Onneksi met löysimä vanhaan vajan, missä met saatoima olla suojassa. Olihan seki parempi ko istua jossaki ryssänkirkkomaala. Sillä sielä kuulema kummitteli.

Trygve sano, ette se olis meressä fiervavesi kahentoista aikaan, ja silloin met voisima kävelä savista fieruaa myöten kylän laijale. Met kävimä monta kertaa fierualla kattomassa jos vesi olis jo laskenu.

KAINUN INSTITUTTI KVENSKE INSTITUTT

■ PL 160, N-9716 Pyssyjoki/Børselv ■ Tel. +47 78 46 10 10 Fax: +47 78 46 10 11 ■ post@kvenskinstitut.no ■ www.kvenskinstitut.no

Mutta vesi ei laskenu niin paljon, ette met olisimma pääsheet kuivin jaloin pois saaresta. Met kyllä freistasimma, mutta met tyhä kastuima vielä enämen. Joten sen plaanin met häyvyimä unheettaa. Kello oli jo varmhaan likempänä yhtä yölä. Rajuilma oli laantumassa, ja oli jo kohta vaisto. Met olima entisestäki enämen märät ja palelimma vieläki enämen.

Nyt Trygve ymmärsi, ette jos met emmä varsin pääsis sisäle lämpimhään, niin met paleltuisimma hengiltä. Tahi hyvässä lykyssä tyhä sairastuisimma vakavasti. Met häytyisimmä päästä sisäle Maialan tykö, muutoin tulis katastrofi. "Tulkaa, pojat", hän sano päättäväisesti, "Nyt met menemä Maialan tykö ennen ko met palelumma hengiltä". Niinpä met menimä taas siihen samhaan talhoon, siihen pimehään porstuusheen ja kohti avvaimenreijän valoa. Maiala ei vishiin ollu vielä nukkumassa, tahi sitte hän nukku valot päälä. Trygve kopisti ovea kovasti ja huusi samala: "Päästä meät sisäle, Maiala, muutoin met palelumma hengiltä!" Ja niin Maiala aukasi oven, ja samala hän sano vihasella äänelä: "No, tulkaa sitte sisäle, mutta tyhä hetkeksi." Met olima pelastunheet. Met olima sisälä ja saatoima huokasta helpotuksesta.

Sisälä oli lämmin ja hyvä olla. Parafiinilampun valo heitti huonheen seinile varjoja, jotka olthiin aivan trollin näköset. Huone ei ollu turhan fiini. Uuni, pöytä, pari toolia ja sänky. Met riisuima ulkovaatheet ja oikasimma ittemä vaipunheena ja uupunheena huonheen loukhoon. Maiala oli lämmittännu uunin, ja met kuulima tuulen ulvovan uuninpiipussa. Met olima niin vaipunheet, ette tulima uniseksi lämpimässä huonheessa. Mutta nukahtaa met emmä aikonheet. Maiala ei sanonu sannaakhaan. Hän tyhä istu ja poltti muutaman tupakin, joita hän rullasi tupakkirasiasta. Rasian päälä luki "Navy cutt". Sen kahen tunnin aikana, mitä met olima siinä istunheet, oli Maiala polttanu jo ainaki 20 tupakkia. Hän anto meile lukemisiksi kasan vanhoja viikkolehtiä, jotta met saisimma aijan kulumhaan paremin.

Nyt kello oli tullu jo viisi aamula, ja ulkona alko valjeta. Yhtäkkiä Maiala nousi ylös ja tuli meän tykö. "Nyt se oon valosaa ulkona, ja teitä varmhaan olhaan jo hakemassa. Menkää nyt ulos, niin mie pääsen nukkumhaan", sano Maiala ja meni kohti sänkyä. "Mulla ei ole enhään paljoa margariiniä jäljelä. Tet häyvyttä ornata mulle puoli kiloa siitä hyvästä, ette tet saitta olla täälä." Met sanoima, ette jo vain met sen oornaisimma. Sillä puoli kiloa margariiniä ei ollu niin suuri maksu siitä hyvästä, ette met olima hengissä.

Niinpä met kiitimä ja menimä ulos. Aamu oli valkenemassa, ja sää oli nyt jo koko hyvä. Met tunsimma, ette met olima hyvässä formissa sisälä vietetyn yön jälkhiin. Maiala oli ihan siivo mies, eikä ythhään niin vaaralinen, ko mitä met nuoret olima luulheet. Ja olihan hän kuitenkin pelastannu meän hengen.

Ulkona sato yhä lunta, mutta tuuli oli tyyntymhään päin. Aamu oli valkenemassa, mutta ulkona oli vielä sen verran hämärä, ette met emmä nähneet niin hyvin. Met häyvyimä löytää paikan, missä met saatoima oottaa päivän valkenemista. Semmosen paikan missä met olisimma hyvin näkösellä, jos joku olis meitä hakemassa. Yhtäkkiä met näimä kolme ihmistä, jotka ilmestythiin lumituiskun seasta. Met aloima heti huutamhaan, jotta het nähtäis meät. Ajatella, het olthiin meän faarit. Åsmoe, Hansen ja Danielsen.

Se oon vaikea sanoila kuvvaila sitä iloa, mitä met tunsimma, ko met näimä taas toisema. Met muistelimma heile meän kokemuksista. Het puolesthaan olthiin jo melkheen luopunheet toivosta,

KAINUN INSTITUTTI KVENSK INSTITUTT

■ PL 160, N-9716 Pyssyjoki/Børselv ■ Tel. +47 78 46 10 10 Fax: +47 78 46 10 11 ■ post@kvenskinstitutt.no ■ www.kvenskinstitutt.no

ette met löytyisimmä hengissä, sillä rouva Mallinen – joka asu Hansenin fierualla – oli nähny meän venheen ajelehtimassa kohti Varenginvuonoa. Useat olthiin myötä hakemassa meitä, ja tyskäläiset annethiin heile venheen käythöön. Het olthiin hakenheet meitä pitkin rannikkoa aina Vesisaaresta Ekrehään saakka, mutta het ei olheet löytänheet meitä. Saaresta het ei olheet hakenheet, sillä rouva Mallinen oli nähny meän venheen ajelehtivan kohti Varenginvuonoa.

Mutta meän faarit ei olheet luopunheet toivosta, ette met löytyisimmä hengissä. Niinpä het otethiin suunan kohti saarta ja toivothiin, ette met olisimma sielä. Ja niinhän siinä kävi. Het souethiin meät maan puolele Nordlandinvenheelä, minkä het olthiin lainanheet yheltä kalastajalta.

Kaupungissa met kohattelima lensmani Ursfjordin. Niin ko tavalisestiki, oli hänelä myötä hänen fiini, hopeapäinen kävelykeppi. "Mie näjen, ette pojat oon löytynheet. Sittenhän met emmä tarvitte enhään hakea", hän sano ja hymmyili. Met menimä kothiin, jokhainen omhaansa. Minun muori luuli, ette hän näki näkyjä, ko mie tulin kothiin. Kaikki olthiin jo heittänheet toivomasta, ette het vielä nähtäis meät hengissä. Kukhaan ei uskonu, ette met pärjäisimmä hengissä semmosessa rajuilmassa, ja vielä venheessä.

Muutaman päivän jälkhiin Maiala tuli Aksel Hansenin kauphaan, ja sieltä hän sai sen puoli kiloa margariiniä, minkä met olima hänele luvanheet. Se oli palkka sen eestä, ette hän oli pelastannu kolme poikaa haaksirikosta. Maiala ei sittenkhään ollu niin vaaralinen, ko mitä met olima luulheet.

Hiljemmin, muutaman päivän jälkhiin, saatethiin ihmiset lukea Finnmarkens Amstidene –aviisista seuraavan kirjutuksen:

Pojat pärjäthiin hengen

Keskiviikkona, jälkhiin keskipäivän, olthiin kolme poikaa täältä kaupungista pienelä seikkailulla. Samhaan aikaan, ko het olthiin lähtenheet pienelä venheelä merele, nousi pohjais-vestasta kova tormi. Nämät nuoret viikingit ei olheet varustanheet itteänsä tormin varale eikä kyenheet soutamhaan maihin. Sen sijasta het ajelehithiin saarheen ja päästhiin lopuksi kuivale maale. Pojat oon nyt saanheet nokko tästä "ensimmäisestä reissusta", ja het oon luvanheet, ette het ei varsin aijo lähteä uutheen seikkailhuun.